

O‘ZBEK SAN’ATI AN’ANALAR JILOSI VA ZAMONAVIY NAFOSAT

Axatova Zohira Aktam qizi, Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti, San’atshunoslik va muzeyshunoslik fakulteti, San’atshunoslik (tasviriy va amaliy san’at) yo‘nalishi 3 bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada 2025-yil 12-mart kuni Ikuo Xirayama Xalqaro madaniyat karvon saroyida tashkil etilgan “Zar qadrini zargar bilar” ko‘rgazmasi tahlil qilinadi. Ushbu ko‘rgazma o‘zbek zargarlik san’ati an’analari va zamonaviy tendensiyalarining uyg‘unligini namoyish etdi. Ko‘rgazmada taniqli ustalar, jumladan, Fasixiddin Dadamuhamedov va Bobur Dadamuxamedov va yana ko‘plab hunarmandlarning milliy zargarlik merosini zamonaviy uslubda talqin etgan asarlari taqdim etildi. Maqolada “Tanga jevak”, “Panjara bo‘yin bezagi”, “Baldoq” va “Bodom” kabi taqinchoqlarning badiiy, texnik va ramziy xususiyatlari o‘rganilgan. Bundan tashqari, O‘zbekistonda zargarlik sohasini rivojlantirishga qaratilgan huquqiy asoslar ham yoritilgan. Ushbu tadqiqot milliy zargarlik san’atining jahon miqyosidagi rivoji va yosh avlod uchun ahamiyatini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek zargarlik san’ati, an’ana va innovatsiya, milliy meros, zamonaviy tendensiyalar, Fasixiddin Dadamuhamedov, Bobur Dadamuxamedov, Xurshida Xayitboboyeva, “Zar qadrini zargar bilar”, filigran, hunarmandchilik.

UZBEK ART: THE RADIANCE OF TRADITIONS AND MODERN ELEGANCE

Axatova Zohira Aktam qizi, Kamoliddin Behzod National Institute of Art and Design, Faculty of Art History and Museology, 3rd-year student in Art Studies (Visual and Applied Arts)

Abstract: This article analyzes the exhibition “Zar Qadrini Zargar Bilar” (Only a Jeweler Knows the Value of Gold), held on March 12, 2025, at the Ikuo Hirayama International Caravanserai of Culture. The exhibition demonstrated the harmony between Uzbek jewelry-making traditions and contemporary trends. Renowned artisans, including Fasixiddin Dadamuhamedov and Bobur Dadamuxamedov, presented works that interpret national jewelry heritage in a modern style. The article examines the artistic, technical, and symbolic features of

jewelry pieces such as “Tanga Jevak”, “Panjara Necklace”, “Baldoq”, and “Bodom”. Additionally, the legal framework for the development of jewelry craftsmanship in Uzbekistan is discussed. This study highlights the global significance of Uzbek jewelry art and its importance for future generations.

Keywords: Uzbek jewelry art, tradition and innovation, national heritage, modern trends, Fasxiddin Dadamuhammedov, Bobur Dadamuxamedov, Xurshida Khayitboboyeva, Zar Qadrini Zargar Bilar, filigree, craftsmanship.

УЗБЕКСКОЕ ИСКУССТВО: СИЯНИЕ ТРАДИЦИЙ И СОВРЕМЕННАЯ ЭЛЕГАНТНОСТЬ

Ахатова Зохира Актам дочъ, Национальный институт искусства и дизайна имени Камолиддина Бехзода, Факультет искусствоведения и музееведения, Студентка 3-го курса направления «Искусствоведение (изобразительное и прикладное искусство)

Аннотация: В данной статье анализируется выставка «Zar Qadrini Zargar Bilar» (Только ювелир знает цену золоту), прошедшая 12 марта 2025 года в Международном караван-сарая культуры имени Икуо Хираямы. Выставка продемонстрировала гармонию между традициями узбекского ювелирного искусства и современными тенденциями. Известные мастера, такие как Фасхиддин Дадамухамедов и Бобур Дадамухамедов, представили свои работы, сочетающие национальное ювелирное наследие с современными стилями. В статье рассматриваются художественные, технические и символические особенности таких украшений, как «Танга Джевак», «Ожерелье Панжара», «Балдак» и «Бодом». Кроме того, освещаются правовые основы развития ювелирного искусства в Узбекистане. Данное исследование подчеркивает мировую значимость узбекского ювелирного искусства и его важность для будущих поколений.

Ключевые слова: узбекское ювелирное искусство, традиции и инновации, национальное наследие, современные тенденции, Фасхиддин Дадамухамедов, Бобур Дадамухамедов, Хуршида Хайтбобоева, Zar Qadrini Zargar Bilar, филигрань, ремесленное мастерство.

KIRISH

O‘zbekistonda zargarlik san’ati asrlar davomida shakllanib, milliy hunarmandchilikning muhim qismi sifatida rivojlanib kelmoqda. Tarixiy jarayon davomida u nafaqat estetik, balki ma’naviy ahamiyat kasb etib, turli naqsh va ramzlar orqali xalqning madaniyati va dunyoqarashini aks ettirgan. Bugungi kunda zargarlik san’ati an’anaviy uslublarni saqlagan holda zamonaviy texnologiyalar bilan boyitilmoqda. Ushbu maqolada 2025-yil mart oyida Toshkentda tashkil etilgan “Zar qadrini zargar bilar” ko‘rgazmasi misolida o‘zbek zargarlik san’atining an’anaviy va zamonaviy jihatlari tahlil qilinadi.

O‘zbekistonda zargarlik san’ati asrlar davomida shakllangan, milliy meros va zamonaviy tendensiyalar uyg‘unligida rivojlanib kelmoqda. 12-mart kuni Ikuo Xirayama Xalqaro madaniyat karvon saroyida Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti, “San’at tarixi va nazariyasi” kafedrasida katta o‘qituvchisi (s.f.f.d) PhD, Xurshida Xayitboboyeva kuratorligi ostida tashkil etilgan “Zar qadrini zargar bilar” ko‘rgazmasi ochildi. Mazkur ko‘rgazma o‘zbek zargarlik san’atining asriy an’analari va zamonaviy yondashuvlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni chuqur ochib beruvchi muhim badiiy voqea bo‘ldi. Xurshida Xayitboboyeva kurator sifatida ko‘rgazmaning konsepsiyasini yaratishda zargarlik san’atidagi davomiylik va innovatsiyaning uyg‘unligi masalasiga alohida e’tibor qaratdi. Uning ilmiy yondashuvi tufayli ko‘rgazma faqatgina zargarlik namunalari ko‘rgazmasi bo‘lib qolmay, balki badiiy tafakkur, hunarmandchilik falsafasi va milliy merosni zamonaviy tendensiyalar bilan bog‘lovchi ilmiy-tahliliy maydon ham bo‘ldi. Ko‘rgazmada O‘zbekistonda ananaviylikni saqlagan holda ijod qilib kelayotgan zargarlar o‘z ijodiy ishlari bilan ishtirok etishdi. Ularning ijodi an’anaviy texnika va bezak shakllarining modern kompozitsiyalar bilan uyg‘unlashuvi bilan ajralib turadi. Ko‘rgazmada Fashiddin Dadamuhamedovning o‘rni alohida bo‘lib, u o‘zbek zargarlik san’atida yangi bosqichni boshlab bergan ustalardan biri hisoblanadi. Uning yaratgan “Girih”, “Panjara”, “Gumbaz”, “Bodom” va boshqalar kabi kolleksiyalari an’anaviy naqsh va metall ishlov berish usullarini modern tafakkur bilan boyitib, milliy san’atimizni xalqaro maydonga olib chiqishda muhim rol o‘ynadi. Shuningdek, Bobur Dadamuhamedov, Mehriddin Xoliqov, Odil Tojimuratov, Fanis Axmetzyanov, Anel Ulumbekova, Ibrat Yusupov, Ramz Azizov, Yuliya Kutovaya va boshqa mohir ustalar tomonidan yaratilgan milliy ruhda zamonaviy taqinchoqlar ham namoyish etildi. Xurshida Xayitboboyeva ushbu ustalarning an’ana va zamonaviylikni uyg‘unlashtirish borasidagi izlanishlari haqida to‘xtalib, ularning ijodiy yondashuvini “o‘zbek zargarlik

san'atining XXI asrdagi rivojlanish yo'nalishi" sifatida baholadi. Xurshida Xayitboboyeva ularning ijodini tahlil qilib, yosh zargarlarning milliy an'analarni qanday yangicha talqin qilayotgani haqida fikr bildirdi. Davlat tomonidan qabul qilingan 2021-yilgi "Qimmatbaho metallar va qimmatbaho toshlar to'g'risida"gi Qonun va 2024-yilgi Prezident farmoni orqali zargarlik sohasiga ko'rsatilayotgan rasmiy e'tibor ham ushbu avlodning kasbiy shakllanishida muhim rol o'ynamoqda. O'zbek zargarlik san'ati asrlar davomida o'ziga xos naqshlar, ramziy shakllar va hunarmandlik uslublari bilan boyib borgan bo'lib Fasxiddin Dadamuhamedovning "Tanga jevak", "Panjara bo'yin bezagi", "Baldoq" va milliy uslubdagi tumorlar ana shunday bebaho zargarlik namunalaridan bo'lib, ularning har biri o'ziga xos badiiy va semantik shaklga ega. "Tanga jevak" bo'yiga taqiladigan an'anaviy taqinchoq bo'lib, o'zbek zargarlik san'atining qadimiy an'alarini zamonaviy texnikalar bilan uyg'unlashtirgan holda ishlangan. Ushbu nafis asar melxior materiali yordamida bosma, qoliplash, to'qish va payvandlash texnikalarida foydalangan bo'lib, u kompozitsion jihatdan mukammal tuzilishga ega. Tangalar ritmik tartibda joylashtirilgan. Ular o'zbek madaniyatida farovonlik, baraka va himoya timsoli sifatida qaraladi. Zargarlik san'atida keng qo'llanilgan bu shakllar qadimdan ayollar taqinchoqlarida uchrab, ularning estetik jozibasini oshiribgina qolmay, ramziy ma'noga ham ega bo'lgan. Ushbu bezak san'at tarixida o'z o'rniga ega bo'lib, u hunarmandchilikning an'anaviy usullaridan foydalangan holda zamonaviy yondashuvlar bilan boyitilgan. O'zining nafisligi, texnik murakkabligi va badiiy qiymati bilan o'zbek milliy zargarlik merosining yorqin namunasidir. "Panjara bo'yin bezagi", Zargarlik san'atida "panjara" naqshlari ko'pincha jismoniy va ruhiy himoya ramzi sifatida qo'llanilgan. Ushbu bo'yin bezagi murakkab metall to'r uslubida ishlangan bo'lib, uning har bir bo'g'ini muayyan ritm va simmetriyaga asoslanadi. Bu esa o'z navbatida an'anaviy islom san'atida ko'p qo'llaniladigan geometrik naqshlarga yaqin. "Baldoq", Ushbu taqinchoq shakl jihatdan sodda bo'lsa-da, naqsh, tosh qo'yish va gravirovka usullari bilan bezatilgan. O'zbek milliy zargarligida baldoq ko'pincha oilaviy an'analarga bog'liq holda bezatiladi va turli ma'naviy ma'nolarga ega bo'lgan naqshlar bilan ishlanadi. "Baldoq" qadimdan himoya va sadoqat ramzi sifatida qaralgan. 2020-2021-yillarda yaratilgan ushbu tumor feruza, marvarid, sadaf va marjon bilan bezatilgan bo'lib, zig'irak, bolg'alash va payvandlash usullari qo'llangan. Tumor an'anaviy o'zbek zargarligida himoya va ezgulik ramzi sifatida qadrlanadi. Kompozitsiyasida geometrik naqshlar va filigran usuli uyg'unlashgan bo'lib, u estetik

va semantik jihatdan boy badiiy obraz yaratadi. F. Dadamuhammedov ijodidagi tumorlar ko‘pincha tug‘ma an‘anaviylikni saqlagan holda nozik filigran texnikasi bilan ishlangan bo‘lib, ular Rossiya, Germaniya va O‘zbekistonning turli muzeylarida namoyish etilgan. Yuqoridagi tumor ham ana shu maktab an‘analariga mos kelib, o‘zbek zargarligining nafisligi va badiiy yuksakligini namoyon etadi. Dadamuhammedov tumorlarining aksariyati tilla, kumush, feruza va boshqa qimmatbaho toshlar bilan bezalib, ular naqsh va shakllar orqali himoya va madaniy ramziy ma‘nolarga ega bo‘lgan va an‘anaviy o‘zbek zargarlik san‘ati asoslariga tayanib, milliy uslublarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirgan. Fasxiddin Dadamuhammedovning o‘g‘li Bobur Dadamuxamedov ishlagan tumorlar an‘anaviy zargarlik uslublari va zamonaviy elementlarning uyg‘unligi bilan ajralib turadi. Ushbu tumorlar asosan melxior, feruza, marvarid, sadaf va marjon kabi materiallardan yasalgan bo‘lib, filigran, bolg‘alash, zig‘irak va payvandlash kabi an‘anaviy texnikalar qo‘llangan. Tumurlarning shakli, naqshlari va bezaklari o‘zbek zargarlik maktablarining o‘ziga xosligini aks ettiradi. Uning “Bodom-1” to‘plami, “Milliylik” to‘plami, “Bodom-2” to‘plami, “Bozband” to‘plami, “Uchburchak” tumor kabi asarlarini ko‘rib chiqadigan bo‘lsak “Bodom-1” to‘plami – an‘anaviy zargarlik san‘ati namunasida bajarilgan. Ushbu to‘plamda milliy naqshinkorlik uslublari va kompozitsiyaviy uyg‘unlik o‘z aksini topgan. Asosiy material sifatida melxior ishlatilgan bo‘lib, filigran texnikasi orqali nafis bezaklar namoyish etilgan. Feruza toshlari kompozitsiyaga yorqinlik bag‘ishlab, qadimiy zargarlik uslublarga ishora qiladi. Payvandlash texnikasi elementlarni mustahkamlash va tafsilotlarni nozik tarzda bog‘lash imkonini bergan. “Milliylik” to‘plami – shakliy va dekorativ jihatdan o‘ziga xos kompozitsiyaga ega bo‘lib, unda milliy bezak san‘atining qadimiy unsurlari mujassam. Uchburchak shakldagi asosiy element dinamik kompozitsiyani hosil qilib, filigran va bosma texnikalari orqali bezatilgan. Feruza va marjon toshlarining uyg‘unligi milliy zargarlik san‘ati uslublari xos bo‘lib, tilla va kumush taqinchoqlar an‘analarini eslatadi. To‘qima usuli yordamida shakllangan elementlar kompozitsiyaning yaxlitligini ta‘minlagan. “Bodom” to‘plami – an‘anaviy filigran texnikasida ishlangan ushbu to‘plam nafisligi va kompozitsiyaviy muvozanati bilan ajralib turadi. Markaziy element sifatida murakkab simmetrik naqsh qo‘llanilib, u feruza toshlari bilan bezatilgan. Sirg‘alar va marjonlarning shakliy uyg‘unligi milliy zargarlik an‘analari asosida ishlab chiqilgan bo‘lib, ularning tuzilishi o‘zbek ayollar bezaklari tarixiy namunalari bilan uyg‘unlik kasb etadi. “Bozband” to‘plami – o‘zbek

xalqining zargarlik san'atiga xos shakl va naqshlar asosida ishlangan bo'lib, unda turli materiallarning uyg'unligi ko'zga tashlanadi. Markaziy qismdagi bezak an'anaviy marosim taqinchoqlariga xos bo'lib, feruza va aqiq toshlari bilan boyitilgan. Filigran, bosma va to'qima texnikalarining o'zaro uyg'unlashuvi murakkab dekorativ kompozitsiyani ishlab chiqqan. Osilib turgan mayda elementlar harakatlanish dinamikasini ta'minlab, zargarlik san'atining estetik yuksakligini namoyish etadi. “Uchburchak” tumor – milliy zargarlik san'atining betakror namunasi bo'lib, uchburchak shaklida yaratilgan kompozitsiyasi bilan ajralib turadi. Filigran texnikasining mahorat bilan qo'llanilishi naqshlarning nafisligi va murakkabligini oshirgan. Feruza, marjon va ko'zmunchoqning uyg'unligi tumorning nafaqat estetikasini, balki ramziy ma'nosini ham boyitgan. O'zaro bog'langan osilma elementlar dinamik kompozitsiyani hosil qilib, uni an'anaviy marosim bezaklari ruhida mujassamlashtirgan. Umuman olganda, Bobur Dadamuxamedov ijodi an'anaviy va zamonaviy zargarlik san'atini uyg'unlashtirishga qaratilgan bo'lib, uning ishlari xalqaro maydonda ham tan olingan. U o'z ishlarida o'tmishning estetik uslublarini saqlagan holda, yangi texnologiyalar va dizayn yechimlaridan foydalangan.

Xurshida Xayitboboyeva kuratorligidagi “Zar qadrini zargar bilar” ko'rgazmasi zargarlik san'ati merosini saqlash va zamonaviy talqinlarni yaratish o'rtasida muhim ilmiy va badiiy tajribaga aylandi. Bu loyiha milliy hunarmandchilikning xalqaro miqyosdagi rivoji, yosh avlodga an'analarni yetkazish va zargarlik san'atini yangi bosqichga olib chiqishga turtki bo'lishi bilan ahamiyatlidir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xakimov A.A, Xayitboboyeva X.P. Badiiy tanqid tarixi va nazariyasi. O'quv qo'llanma/ T.:“D iM al” nashriyoti - 2024. -148bet.
<https://lib.cspu.uz/index.php?newsid=11669>
2. Khayitboboeva KPA Study Of The Problems Of Tradition And Innovation In Modern Uzbek Folk Art The American Journal of Social Science and Education Innovations -2021-T3-№ 11-C 14-20
3. Kultashev, B., Sadikova, S., & Kultasheva, N. (2021). Development of portrait of Uzbekistan during the early 20th century. Melbrun. Australia. Swinburne University of Technology.–2021.

4. Хаитбобаева, К.П. и Гаффаров, Х.Р. (2023). РОЛЬ ВЫШИВКИ
НУРОТА В ПРИКЛАДНОМ ИСКУССТВЕ
УЗБЕКИСТАНА. Искусство и дизайн: Социальные науки , 3 (03), 3-5.
5. Bozorov Asror Botirovich. Zargarlik san'atining dunyo xalqlari hayotidagi
o'rni va ahamiyati. Ta'lim va Innovatsion tadqiqotlar. 2023yil №4.
6. https://ifazo.uz/o%CA%BBzbek-zargarlik-san%CA%BCati-tarix-va-hozirgi-kun/?utm_source=chatgpt.com

Research Science and
Innovation House

